

УДК 338.436:633.1:631.563.003.13

О. І. Галенко,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємств,
Білоцерківський національний аграрний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЇ В ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК

Розглянуто інтегроване формування зернопродуктового підкомплексу Південного регіону, яке представлено сполученням різних ланок технологічного ланцюжка "виробництво — збереження — реалізація". Доведено явні переваги інтеграції сільськогосподарських товаровиробників в умовах ринку.

The integrated formation of grain subcomplex for the South region is being discussed. It is depicted by linking of different sections of the technology chain: production-storing-realization. Storing-realization. The real advantages of agricultural producers integration in the market conditions are being proved.

Ключові слова: зернопродуктовий підкомплекс, Миколаївська область, ТОВ СП "Нібулон", інтегровані формування, компанії холдингового типу, диверсифікованість торговельно-закупівельної діяльності, синергетичний ефект.

Key words: grain product subcomplex, Mykolayiv oblast, Nibulon jointventure Ltd, integrated forming, holding companies, diversification of merchandising, synergy effect.

Важливим напрямом адаптації підприємств зернопродуктового підкомплексу до несприятливих факторів зовнішнього середовища є тенденція до корпоратизації бізнесу шляхом створення вертикально інтегрованих структур.

Актуальність дослідження зумовлена не тільки необхідністю обліку й оцінки позитивних результатів інтеграції, але і необхідністю подолання негативних наслідків і проблем інтеграційної взаємодії шляхом оптимального узгодження інтересів учасників інтеграційних структур. Удосконалювання напрямів адаптації агрохолдингів зернопродуктового підкомплексу до специфічних умов регіонального продовольчого ринку за допомогою вирішення протиріч між учасниками інтеграції, розробки механізму паритетного розвитку усіх галузей вертикально інтегрованих агрохолдингів є пріоритетною задачею дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Питанням формування і функціонування інтеграційних структур присвячені праці класиків економічної науки: А. Маршалла, О. Уільямсона, Й. Шумпетера, А. Вебера, С. Розенфельда, Е. Дахмена, М. Портера, І. Самлера, Д. Соляе, Е. Лимера й ін., а також видатних вітчизняних дослідників В. Г. Андрійчука, П. М. Макаренка, П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивки й ін. Однак практично деякі інтеграційні процеси в зернопродуктовому підкомплексі ще маловивчені.

Мета статті — довести переваги інтегрованих формувань агрохолдингового типу на основі оцінки економічної ефективності їхнього функціонування з урахуванням особливостей розвитку ринкових організаційно-економічних відносин.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Світовий досвід і вітчизняна практика функціонування аграрних підприємств в умовах ринкової економіки свідчать про явні переваги інтеграції сільськогосподарських товаровиробників. Узагальнення цих переваг дозволило виділити найбільш значимі з них, а саме:

— розширення інтелектуальних і фінансових можливостей використання інноваційних технологій як умови росту конкурентоспроможності аграрного виробництва; зведення до мінімуму транзакційних витрат за рахунок виключення посередників з технологічного ланцюга в процесі просування продукції до споживача;

— поглиблення поділу праці і спеціалізації як економічних передумов ефективного функціонування підприємств;

— підвищення статусу сільськогосподарського товаровиробника в системі розподільних відносин;

— визнання виробників сировини як рівноправних партнерів у відтворювальному процесі кінцевого продукту;

— можливість участі у формуванні торговельно-закупівельних компаній регіонального рівня по просуванню до споживача сільськогосподарської продукції, насамперед, зерна;

— використання податкових переваг з метою створення конкурентного потенціалу, адекватного вимогам ВТО.

Усі ці переваги проявляються в роботі інтегрованих формувань, що сьогодні є у всіх сферах аграрного виробництва в Україні.

За даними досліджень, 25 агрохолдингів обробляють в Україні понад 3 млн га земель, що у розрахунку на один агрохолдинг становить 120—150 тис.

га. До такого об'єднання входить у середньому 30 сільськогосподарських підприємств.

Серед вертикально інтегрованих компаній можна відзначити: цукровий бізнес (Астарта, Укррос), експортний бізнес (Нібулон); зернопереробка (Укрзернопром, Стіомі Холдинг); тваринництво (Миронівський хлібопродукт). Розміри структурних підрозділів агрохолдингів мають тенденцію до укрупнення підприємств для ефективного використання переваг нових технологій та мінімізації виробничих витрат. При цьому оптимальним, з точки зору управління та організації виробництва, вважається структурний підрозділ площею 5—10 тис. га [1].

Інтегровані формування зернопродуктового підкомплексу регіону представлені сполученням різних ланок технологічного ланцюжка "виробництво — реалізація; виробництво — збереження — реалізація; виробництво — збереження — переробка — реалізація". Інтеграцію сільськогосподарських товаровиробників у даному контексті варто розглядати як одну з форм адаптації їх до ринку в період, коли були зруйновані всі господарські зв'язки, а лібералізація цін привела до фінансового банкрутства сільського господарства. Переважною формою інтеграції на цьому етапі було співробітництво з приватним капіталом, яке і донині залишається пріоритетним.

Особливо широке розповсюдження вони отримали у сфері виробництва зерна та просування його до споживача, включаючи і продукцію переробки.

У даному випадку доречі — згадати досвід "Каргіл" — гігантського монополістичного об'єднання, сфера діяльності якого надзвичайно велика. Перш за все, це — торгівля зерном в країні і за її межами, на яку приходиться 2/3 торгового обороту компанії. "Каргіл" — найбільша зерноторгова фірма в світі: вона контролює 25% зернових угод на світовому ринку. Зерно безпосередньо закуповується у фермерів і доставляється на елеватори, де підлягає очистці, сортуванню і т. д. Компанія володіє безліччю місцевих і центральних елеваторів [2].

Серед найбільш значимих як за кількістю обробленої площі, так і за рівнем внутрішньої взаємодії варто виділити ТОВ СП "НІБУЛОН".

Це інтегроване формування почало функціонувати в області раніше інших і до сьогоднішнього дня досягло значних результатів, тоді як інші агрохолдинги ще перебувають у стадії становлення, адже основна маса інтегрованих структур в області сформувалася після 2002 року.

Інтегроване формування холдингового типу "ТОВ СП "Нібулон" Миколаївської області було засновано на приватному капіталі в 1991 році в процесі диверсифікованості торгово-закупівельної діяльності.

Таблиця 1. Питома вага філій Миколаївської області ТОВ СП "НІБУЛОН" у виробництві зернових у Миколаївській області

	роки					
	2006			2008		
	С.г. підприємства	філії	частка філій, %	С.г. підприємства	філії	частка філій, %
Площа с.г. угідь-всього, тис. га	743,3	18,1		911,1	18,6	1,3
у тому числі рілля, тис. га	701,3	18,1	2,6	878,3	18,6	1,3
Посівна площа зернових, тис. га	376	11,8	3,1	457,3	13,6	2,9
Урожайність, ц/га	25,6	29,7	115,8	31	40,1	129,4
Валовий збір, тис. ц	9611,7	350,9	3,7	14167,7	540,7	3,8

Розраховано на основі бухгалтерської звітності ТОВ СП "НІБУЛОН".

До його складу в Миколаївській області входять 5 філій: Снігурівська, Баштанська, Прибужанівська, ДП "Лідієвське", Врадієвська.

Їхня загальна земельна площа у 2008 році складала 18587,0 га, у тому числі 18587,0 га ріллі. Основний напрям їхньої діяльності — виробництво зернових культур і насіння соняшника.

До складу ТОВ СП "НІБУЛОН" у Миколаївській області, крім сільськогосподарських організацій, входять п'ять елеваторів загальною ємністю 145 тис. тонн. Наявність власної бази збереження дозволяє даному інтегрованому формуванню поглибити технологічну зв'язаність у ланцюжку: виробництво та збереження, збут і надавати послуги сільськогосподарським товаровиробникам щодо збереження врожаю, тим самим розширюючи сферу своєї діяльності. Площа посіву зернових в 2008 році у філіях ТОВ СП "НІБУЛОН" Миколаївської області складала 13593,0 га. Питома вага посіву зернових в загальній посівній площі складала 73%, соняшнику — 15% (рис. 1).

У даному інтегрованому формуванні рівень рентабельності виробництва зернових в 2008 році на 36% перевищував середні показники по області

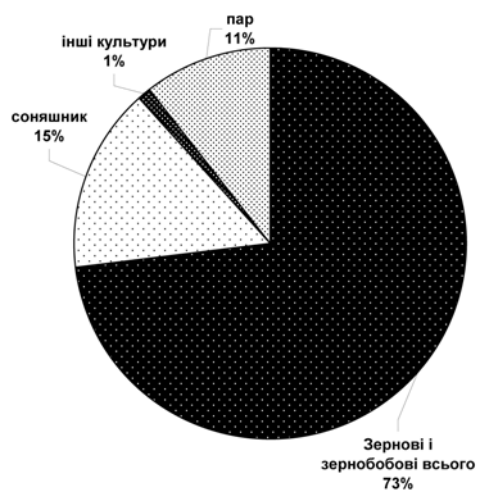

Рис. 1. Структура посівних площ у філіях Миколаївської області ТОВ СП "НІБУЛОН" у 2008 році

Розраховано на основі статистичної звітності ТОВ СП "НІБУЛОН".

Таблиця 2. Ефективність зерновиробництва інтегрованого формування ТОВ СП "Нібулон" Миколаївської обл.

	Філії ТОВ СП "Нібулон" в Україні		в середньому по Миколаївській області	філії ТОВ СП "Нібулон" в % до середньобласного	
	2007	2008	роки 2008	2007	2008
Площа с.г. угідь, тис.га	50,8	60,2	911,1	5,6	6,6
Площа ріллі, тис.га	50,5	59,7	878,4	5,8	6,8
Зібрана площа зернових, тис.га	27,1	35,8	831,5	3,3	4,3
Питома вага зернових в площі ріллі, %	53,6	60	94,7	56,6	63,3
Валовий збір, тис. тонн	75,5	163,1	2385,9	3,2	6,8
Урожайність, ц/га	27,9	45,5	28,7	97,1	158,7
Реалізовано зернових тис. тонн	59,1	119,5	1005,8	5,9	11,9
Затрати на основну продукцію	57957	97742	663549	8,7	14,7
всього, тис. грн.					
в т. ч. на 1га, грн.	2141	2730,2	798,01	268,3	342,1
Повна собівартість 1ц зерна, грн.	75,3	78,1	65,97	114,2	118,3
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн.	91,3	101,1	80,3	113,8	126
Прибуток всього, тис.грн.					
в т. ч.					
на 1 ц зернових, грн.	16	23	14,3	111,9	161,3
на 1 га, грн.	445,63	1049	409,8	108,7	256
Рівень рентабельності зернових, %	21,216	29,5	21,6	98	136,3

Розраховано на основі даних Головного управління статистики в Миколаївській області та річних звітів ТОВ СП "НІБУЛОН".

Таблиця 3. Динаміка складових ефективності зерновиробництва в філіалах Миколаївської області ТОВ СП "НІБУЛОН"

	2007	2008
Ціна реалізації 1т зерна, грн:		
в філіях ТОВ СП «Нібулон»	913	1011
по Миколаївській області в середньому	771	796
Відхилення від середнє обласного, грн./т	142	215
комерційні витрати на 1 т зерна	1,5	0,9
Базисний індекс зміни в філіях:		
цін	1	1,11
Комерційних витрат	1	0,61

Розраховано на основі даних Головного управління статистики в Миколаївській області.

(табл. 2). Досягається це не лише за рахунок високої конкурентоздатності агровиробництва, свідченням чому є більш низька собівартість і трудомісткість виробленої продукції, але також завдяки зниженню трансакційних витрат і ефективної маркетингової політики в сфері реалізації. У результаті ціна реалізації продукції в ТОВ СП "НІБУЛОН" значно перевищує середню обласну, здійснюючи вирішальний вплив на економіку зерновиробництва, хоча вона також відчуває коливання кон'юнктури ринку (табл. 3).

Наявність власної бази зберігання зерна дозволяє ТОВ СП "НІБУЛОН" проводити гнучку цінову політику. Адже ціна на зерно протягом року міняється, і чим далі від масового викиду його на ринок, тобто від періоду збирання, тим вона вище.

Відхилення ціни реалізації в ТОВ СП "НІБУЛОН" від середньої по області коливається по роках від 142,0 грн. (2007 рік) до 215 грн. (2008 рік) за 1 т (табл. 3).

А враховуючи низьку собівартість виробленої продукції і відносно низький рівень трансакційних витрат, можна з упевненістю констатувати отримання синергетичного ефекту за рахунок інтеграції.

В умовах реальної інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва створюється додатковий синергетичний ефект, що проявляється у вищій економічній ефективності інтегрованого виробництва порівняно з відокремленим [3].

Адже приріст витрат, як виробничих, так і повних, був у ТОВ навіть нижче темпів інфляції.

І тільки з'єднання виробництва, збереження, реалізації в один технологічний ланцюжок дозволило зберегти стійкі економічні і фінансові позиції, значно підсилити соціальний статус працівників, інвестиційну привабливість агробізнесу.

На даний час дане інтегроване формування орієнтоване на перехід до інноваційних технологій в агробізнесі.

ВИСНОВКИ

Зернопродуктовий підкомплекс в Україні знаходиться в глибокій економічній кризі, в першу чергу, це пов'язано з тим, що організаційна структура галузі працює неефективно, а отже, потребує реформування. Світовий досвід доводить, що формування вертикально інтегрованих структур у зернопродуктовому підкомплексі дозволяє підвищити ефективність функціонування всім учасникам інтеграційного процесу за рахунок раціонального перерозподілу коштів. На даний час формування організаційних структур вертикального типу в зернопродуктовому підкомплексі, в межах яких би проходив весь технологічний процес: від вирощування зернових, зберігання, переробки та реалізації готової продукції. Це дасть можливість підвищити ефективність функціонування галузі, наситити внутрішній ринок якісними вітчизняними зернопродуктами, вийти на зовнішні ринки з конкурентоспроможною продукцією і забезпечити прибутковість суміжних галузей таких як виробництво борошна і хлібопекарська.

Література:

1. Шмідт М. Врегулювання та розвиток земельних відносин в Україні / М. Шмідт / Економіка АПК. — 2009. — №3. — С. 14—15.
 2. Агропромисленые объединения в США (организация, особенности управления, роль в производстве продовольствия: [под. редакцией А.М. Радченко]. — Москв: издательство "Наука", 1977. — С. 140.
 3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. — Київ: КНЕУ, 2004. — С. 556.
- Стаття надійшла до редакції 10.02.2012 р.